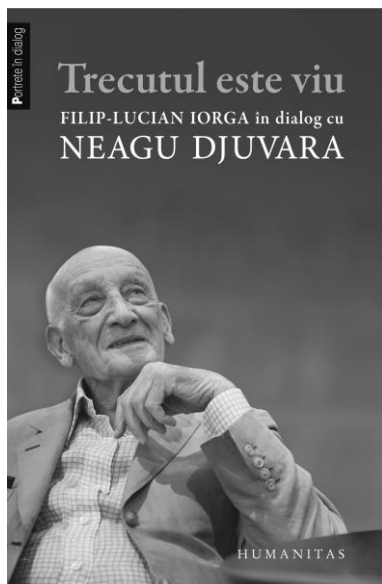

prima jumătate a volumului și anexe, datorită siguranței cu care istoricii au gestionat informațiile, însă consider că abordarea fugară, în special din a doua jumătate a cărții, slaba comunicare între co-autori și lipsa justificării opririi analizei la momentul Conferinței de la Paris din 1856 constituie punctele slabe ale lucrării. Ele puteau fi evitate sau măcar atenuate printr-o mai bună organizare a materialului și a echipei de lucru, chiar prin cooptarea unui cercetător pentru perioada post-1856, și printr-o formulare a concluziilor finale astfel încât cititorul, fie el istoric ori amator, să aibă o idee legată de viitorul investigării subiectului, care fără îndoială, există și trebuie exprimat pe hârtie. Se pare că există o tendință în istoriografia românească cel puțin, ca la finalul unei cărți sau a unui studiu (indiferent de scopul urmărit), autorii să-și prezinte concluziile sub forma unui „bilanț”, trecând cu vederea întrebările rămase fără răspuns și faptul că limitele propriilor eforturi pot fi depășite cu ceva mai multă viziune.

GEORGE ALEXANDRU COSTAN

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Filip-Lucian Iorga, Neagu Djuvara, *Trecutul este viu, Filip-Lucian Iorga în dialog cu Neagu Djuvara*, București, Humanitas, 2014, 120 pp.+ 18 il.

Cartea de față ne propune un dialog între doi profesioniști ai scrisului istoric aparținând unor generații diferite; este vorba despre profesorul Neagu Djuvara și mai tânărul coleg de breaslă Filip-Lucian Iorga. În publicistica românească, doar câteva dintre discuțiile între cei doi au luat până acum o formă scrisă și au fost publicate pe parcursul anilor, în diverse reviste. În Franța însă, aceste convorbiri au fost oferite în integralitate cititorilor prin intermediul unui volum apărut în cursul anului trecut¹⁸.

Pentru început, merită reținute câteva

¹⁸ Filip-Lucian Iorga, *Le tempérament œcuménique. Entretiens avec: Jean Delumeau, Neagu Djuvara, Jacques Le Goff, Emmanuel Le Roy Ladurie, Eric Mension-Rigau, Jordi Savall*, Lyon, Éditions Baudelaire, 2013.

date cu caracter biografic ale celor doi interlocutori¹⁹. Neagu Bunea Djuvara s-a născut în 1916 la București, într-o familie de origine aromână, așezată pe pământ românesc la sfârșitul secolului al XVIII-lea și care a dat țării de adopție mulți oameni de seamă. Și-a luat licența la Sorbona (1937), obținând tot în Franța doctoratul în drept (1940), iar mai apoi și doctoratul de stat (docența), cu o teză de filosofie a istoriei. După revenirea în țară, în anul 1991, a activat ca profesor asociat la Universitatea din București, asumându-și în paralel și calitatea de membru al unor prestigioase instituții de cercetare istorică. Cel care îl interviuează pe profesorul Djuvara este Filip-Lucian Iorga, născut la București în 1982, descendentul unui vechi neam de moșneni. Și-a obținut doctoratul în istorie la Universitatea din București (2011), iar în prezent este lector la Facultatea de Litere din cadrul aceleiași instituții de învățământ superior. Este, printre altele, membru al Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” (din 2002).

Deși dialogul dintre cei doi interlocutori este unul fluid (volumul nefiind partiționat propriu-zis pe capitole), subiectele dezbătute permit conturarea a trei mari teme de discuție. Prima dintre ele abordează problematici cu caracter general, dar care au puterea de a provoca reflecția cititorului. O temă majoră, care de altfel inaugurează conversația, este cea a identității europene, mai exact a modului în care Marea Schismă (1054) a fasonat caracterul cultural-religios al celor două jumătăți (inegale) ale bătrânului continent; modul în care partea răsăriteană și-a asumat modernizarea prin preluarea paradigmei occidentale, exemplele date referindu-se la România și Rusia. Dar, acest grupaj tematic abordează și teme cu un grad ridicat de actualitate, precum posibilitatea producerii unui reviriment spiritual european prin ortodoxie sau oportunitatea aderării Turciei la Uniunea Europeană. În cazul primului subiect dezbătut, Neagu Djuvara nu înclină să atribuie ortodoxiei nicio funcție regeneratoare în plan cultural-spiritual contemporan, din cauza, în principal, a formalismului în care consideră că sunt ancorați majoritatea celor afiliați acestei confesiuni. În ceea ce privește includerea statului turc în Uniunea Europeană, el este de părere că Turcia nu ar trebui să facă parte din construcția europeană, văzând-o ca pe o amenințare la adresa patrimoniului cultural-identitar european, a creștinătății și a demografiei europene.

Biografia nonagenarului istoric reprezintă a doua temă majoră a cărții pe care o avem în vedere. Primele secvențe ale dialogului reprezintă un excurs în genealogia lui Neagu Djuvara. Rând pe rând, sunt abordate temele istoriei familiei sale, începând cu venirea de la sud de Dunăre și cantonarea primilor strămoși în spațiul românesc. Etimologia numelui său este și ea integrată în discuție, profesorul

¹⁹ Datele cu caracter bio-bibliografic ale celor doi interlocutori sunt sintetizate de pe site-urile: *Neagu Djuvara*, <http://www.humanitas.ro/neagu-djuvara> și *Trecutul este viu, Filip-Lucian Iorga în dialog cu Neagu Djuvara*, <http://www.humanitas.ro/humanitas/trecutul-este-viu>, accesate ultima oară în 21.09.2014.

bucureștean fiind înclinat să creadă că numele pe care îl poartă nu este un denominativ turcesc, fiind mai degrabă originar din Peninsula Balcanică; anume, din actuala Albania. După abordarea acestor teme, profesorul Djuvara relatează despre familia sa pe linie paternă și despre antecesorii lui care au devenit personalități de prestigiu.

Este vorba, în primul rând, despre străbunicul Gheorghe (Iorgu) Djuvara și despre fratele acestuia care au participat la revoluția de la 1848 din Țara Românească, iar pe urmă, au devenit deputați și primari ai Brăilei. Bunicul, Trandafir Djuvara a fost diplomat al României și publicist, fiind autorul unei cărți despre istoria Turciei²⁰. Fratele lui, Alexandru, a îmbrățișat avocatura ca profesie, fiind ministru de mai multe ori, dar și unul dintre cei mai buni oratori din generația sa și un pictor pasionat. Printre rânduri, Neagu Djuvara amintește și de tatăl său, care a luptat în Primul Război Mondial, fiind unul dintre milioanele de victime ale epidemiei de gripă spaniolă declanșată atunci. El nu uită să puncteze că și ramura moldoveană a familiei sale a dat oameni de valoare, fiind amintit aici Ernest Juvara, care a fost autorul unui tratat de anatomie încă uzitat în școlile de profil, dar și descoperitorul unui mușchi facial, denumit „la boutonnière de Juvara”. Nici linia maternă a profesorului nu este neglijată în acest dialog, mama profesorului provenind dintr-un vechi neam de moșieri pe nume Grădișteanu, despre care circula legenda că erau înrudiți cu ramura voievodală a Basarabilor. Grădiștenii s-au menținut ca mari boieri veacuri la rând și au ocupat mari dregătorii în administrația Țării Românești. Mai multe informații privind trecutul Grădiștenilor pot fi descoperite însă, într-o lucrare distinctă, apărută într-o primă ediție în 2010²¹.

Tot în cadrul celei de-a doua secțiuni, discuția glisează și spre teme istorice circumscrise ariei de interes a lui Neagu Djuvara, cum sunt: problema domniilor fanariote (considerate o perioadă în care s-au produs progrese importante în modernizarea societății românești), teoria originii cumane a primilor voievozi ai Țării Românești (ipoteză care a stârnit vii controverse în dezbaterile istoriografice actuală) sau originea slavă a primelor generații de boieri ai Țărilor Române. De la analiza elitei medievale, istoricul face un arc peste timp până în actualitate, considerând că elitele de azi ale României nu oferă cele mai solide modele culturale și sociale, la fel cum se distanțează de teoria maioresciană a *formelor fără fond*, considerând că *forma* nu trebuie considerată în istorie o amenințare la adresa *fondului*, ci cea căreia îi revine misiunea de a-l reforma în sens modernizator. Aceste exegeze istorice sunt presărate cu o serie de amintiri personale, precum plecarea din țară în plin război, decesul tatălui și situația-limită în care a fost pusă mama lui

²⁰ Trandafir G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie (1281-1913)*, Paris, Librairie Félix Alcan, 1914.

²¹ Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI-XX)*, București, Humanitas, 2010.

rămasă văduvă după acel moment. Exercițiul său memorialistic autobiografic nu ratează să punteze rolul benefic pe care guvernanta căreia i-a fost încredințat l-a avut asupra educației sale, modul în care pasiunea pentru istorie a început ca un joc sau amintirile din timpul anilor de școală, de la Sinaia mai întâi (unde a studiat până la vârsta de 13 ani), iar ulterior, din Franța (la Nisa și Paris).

A treia secțiune a cărții pune în lumină viziunea lui Neagu Djuvara asupra unor subiecte majore ale istoriei românilor și nu numai. Sunt atinse teme precum balcanismul, evaluat nu doar ca o dimensiune geografică, ci și ca una culturală și spirituală, care a imprimat spațiului și locuitorilor lui o mentalitate specifică și o grilă de valori proprii; probleme de epistemologie istorică subsumate pledoariei că nu există istorie definitivă, ci trecutul este în permanență „reinventat” în funcție de sensibilitatea epocii în care istoria se rescrie. Fără a subaprecia noile tendințe istoriografice, Neagu Djuvara este de părere că istoria nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea cât mai precisă a evenimentelor, interpretarea lor fiind o chestiune de opțiune a istoricului sau chiar una de emoție subiectivă. În orice caz, indiferent de curentele istoriografice la modă, el crede că datoria imperativă a istoricului profesionist este cea de a spune adevărul, chiar dacă prin aceasta este lezat orgoliul național. În ceea ce privește contextul internațional actual, profesorul zugrăvește un tabloul destul de sumbru privind viitorul Europei și al lumii în general. Concret, el se referă la Statele Unite ale Americii ca o putere hegemonică la nivel mondial, statut tot mai vehement contestat de India, China sau de blocul popoarelor islamice. În ceea ce privește Europa, venerabilul istoric punctează faptul că barierele mentale sunt cele care fac din unificarea politică un proiect anevoios și fără garanția succesului deplin. Mai mult chiar, modelele europene sunt considerate ca aflându-se în declin, slăbindu-le puterea civilizatoare deținută anterior. La fel de grav este considerat reculul demografic al europenilor băștinași și invadarea bătrânului continent de imigranți care îi modifică radical nu numai compoziția etnică, ci și specificul cultural, care riscă astfel, să se piardă.

Volumul tocmai prezentat în linii generale reprezintă o profitabilă invitație la un dialog plin de învățăminte. Experiența de viață a profesorului Neagu Djuvara, biografia sa ilustră, curajul lui de a propune reinterpretarea unor momente-cheie ale istoriei naționale, competența sa pe tărâmul istoriografiei românești și pe cel al filosofiei istoriei sunt doar câteva dintre aspectele care pledează pentru lectura cărții și fac din ea o experiență intelectuală profitabilă.

GEORGE-PAUL MOLDOVAN
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

